

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

399 ספרות תפואה תש"פ סנה"ב' 6' איו"ן 399

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: אדר – התלהבות דקדושה

דרשו רבותינו (במדבר רבה יב, ג. הובא ברש"י), מלמד שנתקשה משה רבינו במצוות מחצית השקל, ונטל הקדוש ברוך הוא כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד והראה לו למשה ואמר זה יתנו- כזה יתנו! ולכאורה קשה, משה רבינו-מקבל התורה שכל רז לא אניס ליה (חולין נט.), שהבין ולמד את הסוגיות הקשות והעמוקות ביותר בתורה, מתקשה במטבע זו?

אלא כך תירץ השרף מקוצק זי"ע קושיה זו והסביר, שמשה רבינו לא הבין כיצד מטבע יכול לכפר על נפשו של אדם, כדכתיב (שם, ב') "ונתנו איש לפך נפשו", פיסת מטבע פשוטה יכולה לכפר על הנפש? והקב"ה השיב למשה שיתבונן בדבר ויראה שזה לא סתם מטבע רגיל, אלא מטבע של אש, שפירושו חום אהבה והתלהבות!

הרי לנו כי התלהבות דקדושה מועילה לכפרת עוונות.

בזה נבוא ונבאר דברי הגמרא בברכות (ו:): אמר רבי זירא, מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דקא רהטי לפרקא בשבתא (בתחילה שהיית רואה חכמים רצים בשבת), אמינו קא מחליין רבנן שבתא (- היית אומר שמחללים הם שבת בריצתם). כיון דשמענא להא דרבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת, שנאמר (הושע י"א, י') "אחרי ה' ילכו כאריה ישאג וגו'", אנא נמי רהיטנא (- התחלתי גם אני לרוץ). ע"כ.

ויש לפרש מדוע רבי זירא היה רץ לבית הכנסת, כי רבי זירא היה חושש שמא נכשל בעבירות, כמו שמצינו שבכל שלושים יום היה בודק אם אש של גיהנם תשלוט בו על ידי כניסתו לתנור לוחט (בבא מציעא פה.), כמו כן מצינו בברכות (זו.) אמר רבי חייה בר אבא: הרואה שעורים בחלום - סרו עונותיו, שנאמר (ישעיהו ו', ז') "וסר עונך וחטאתך תכפר". אמר רבי זירא: אנא לא סלקי מבבל לארץ ישראל עד דחזאי שיערי בחלמא. (תרגום: אני לא עליתי מבבל לארץ ישראל עד שראיתי שעורה בחלום).

ובגלל חששותיו שמא נכשל בעבירות, היה רץ לבית הכנסת אף בשבת, כדי להראות את התלהבותו לכל דבר שבקדושה, שיועיל לו לכפרת עוונות.

אדר – רעוא דרעוין אשתכח

בספר צמח צדיק (ענייני חודש אדר) מביא בשם זקינו בעל אהבת שלום שחודש אדר הוא ראשי תיבות: ר'עוא ד'רעוין א'שתכח.

והנה, לשון זה נאמר בזוהר הקדוש (יתרו פח:) אצל מנחה של שבת. והוא זמן פטירת משה רבינו, ויש לומר, כי לא רק שעת פטירתו של משה רבינו הוא בזמן של רעוא דרעוין, אלא כל החודש שבו נפטר משה רבינו הוא זמן של רעוא דרעוין.

וזאת בהקדם מה שמצינו, הגמרא במסכת סנהדרין (לט.) מביאה: אמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו, אלקיכם כהן הוא, דכתיב "ויקחו לי תרומה", כי קבריה למשה במאי טביל? וכי תימא במיא, והכתיב (ישעיה מ', ב') "מי מדד בשעלו מים", אמר ליה: בנורא טביל, דכתיב (שם ס"ו, ט"ו) "כי הנה ה' באש יבא", ומי סלקא טבילותא בנורא, אמר ליה, אדרבה עיקר טבילותא בנורא הוא, דכתיב (מטות ל"א, כ"ג) "וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים".

בספר 'דבר נחמד' (להגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל, ער"ח אדר) הביא וז"ל: "הרה"ג כמוהו"ר אליהו כהן ז"ל והרב המופלא כמוהו"ר חיים אבולעפיה ז"ל קבלו מתלמידי מורנו במוה"ר חיים וויטאל ז"ל, שצריך אדם... יום משמרת ר"ח אדר ולקרוא את התהילים כולו זה סגולה לתיקון הנשמה ויש בו עוד כמה סודות טמירים, ורצוי שביום זה יתאספו יראי ה' ויעשו תיקון זה".

כמו כן הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנא זי"ע אמר (מאמר מרדכי שיחות קודש אות ע"ו), שמי שגומר כל ספר התהילים בפורים, מובטח לו שתפילתו לא תשוב ריקם.

הרי לנו כי יש מעלה בריבוי קריאת תהילים הן בראש חודש אדר והן ביום פורים.

וצריך להבין מה השייכות בין דוד המלך מחבר ספר התהילים אל חודש אדר וחג פורים?

ונראה לומר, כי מצינו שדוד המלך התפלל על עם ישראל שינצלו מהמן הרשע, כמו שנאמר (תהילים קמ"ב, ב, ח): "הוציאה ממסגר נפשי", ראשי תיבות המ"ן.

וקליפת המן היא קליפת עמלק - "אשר קרך בדרך" (כי תצא, כ"ה י"ט), ואחד מהפירושים שהביא רש"י קרך - מלשון קרירות, והיינו, שיצר הרע של עמלק מחדיר קרירות בעבודת ה', שמקיימים את המצוות אך מתוך קרירות ובחוסר התלהבות. וכמו שכתב בספח"ק שם משמואל (תצוה, תר"פ) וז"ל: "זה ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו", ובמדרש (פ' ה'), אמר להתך, לך אמור לה, בן בנו של קרהו בא עליכם, הה"ד "אשר קרך בדרך", והיינו עמלק ששליטתו תחת כל השמים שהוא עולם הטבע, ועולם הטבע היא צמצום החיות והעדר התלהבות, היפוך עולם העליון והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול וכו', ועל כן היה בכוחו של עמלק לקרר את ישראל בעבודתם כמו שבמפרשים בלשון "אשר קרך" וכבר דברנו בזה. וכן הינ ענין המן שלא בחנם אמר "ישנו מן המצוות", היינו שעושיין המצוות בבחינת שינה העדר החיות והתלהבות, שהמן בעצמו היה הגורם לזה כמו עמלק לשעבר. עכ"ל.

לעומת זאת דוד המלך מעיד על עצמו (תהילים ל"ט, ד'): "חם ליבי בקרבי בהגיגי תבער אש", שהיה מקיים את המצוות בהתלהבות דקדושה. וכמו שמצינו שהיה מכרכר בכל עוז מול ארון האלקים. וחיבר את ספר התהילים שפותח במילת "אשרי", ראשי תיבות: "רשפי אש שלהבת יה".

לכן ספר התהילים הוא התיקון לקליפתו של המן – עמלק, ויש מעלה להרבות בקריאת תהילים בראש חודש אדר ובפורים.

וזהו גם ענין שתיית יין בפורים, כי היין מחמם את הגוף ההיפך מעבודת ה' בקרירות.

והנה, "כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר", כלומר, על ידי אש דקדושה שורף ומבער כל אש של עבירה שנכשל, ומועיל מאוד לכפרת עוונות. לכן פורים, שכל עניינו להבעיר אש דקדושה בקיום מצוות, מועיל לכפרת עוונות וזו הבחינה של "פורים – כיפורים".

וזהו שנאמר בפרשת שקלים: "זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים מִחֻצֵי הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מִחֻצֵי הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה'". (כי תשא ל', י"ג).

שואלים התוספות (ד"ה במאי): מדוע לא תמה אותו מין על עצם הזכר שנטמא הקב"ה כאשר קבר כביכול את משה רבינו, הלא 'אלקיכם כהן הוא' ואיך נטמא, וזה לשונם: "הא לא קשה ליה היאך נטמא, דישאל נקראו בנים למקום", וכן איתא בתוספות הרא"ש: "הא לא קשיא ליה היאך נטמא, דישאל נקראו בנים למקום, דכתיב (דברים י"ד, א) 'כי בנים אתם לה' אלקיכם", וכהן מותר לטמאות לבנו שהוא אחד משבעה קרובים.

ונתקשו בספרי דרוש, כי אם יתואר הקב"ה בשם כהן, בוודאי הבורא ב"ה הוא כביכול בבחינת "כהן גדול", וכהן גדול אינו רשאי לטמא אפילו לאחד משבעה קרובים?

ומצינו יישוב בענין שמובא בשמו של הגה"ק רבי שמשון מאוסטרופוליא ז"ל ע"ד, (הובא בספר 'ניצוצי שמשון' פרשת תצוה), וז"ל הנוגע לענינינו: "והנה פליאה דעת ממני, נשגבה בעיני על המבוכה גדולה שקשה על רבותינו הצרפתיים, איך אמרו משום שישאל נקראו בנים, תינח כהן הדיוט, כהן גדול מאי איכא למימר, ואיך יתכן שהקב"ה יתברך בכלל הדיוט ח"ו?

אמנם כן הוא שיש בזה סוד, אך הנה זה מפורסם בזוהר בכמה מקומות לאין מספר, וכן בכל המקובלים שמגודל חיבתן של ישראל הקב"ה כביכול עושה את עצמו ככהן הדיוט, כדי שיהיה לו כביכול יכולת לילך למקום טומאה מליאה גילולים וכו', ואם כן מתורץ תמייתו על התוס', דהיאך טימא הקב"ה למשה, הא כהן גדול אסור לטמא אפילו לבן, תריץ, הקב"ה כביכול מתוך חיבתו עשה עצמו ככהן הדיוט? (יסוד זה מביא החיד"א בספריו בשם רבני אשכנז, ראה בספרו 'דאש דוד' פרשת שמת ופרשת בא).

ומתבאר כי אצל פטירת משה רבינו התגלה הנהגה מיוחדת של הקב"ה שיורד מגדולתו ומוכן לטמא עצמו מגודל חביבותו לבניו, ומחמת כן זוכים כל כלל ישראל בכל שנה ושנה בחודש אדר - אלף דר, שהקב"ה משרה שכירתו בתוכינו על אף טומאותינו.

אבי ורבא - אהבה ויראה

כתב בספה"ק שפת אמת (ענייני פורים, תרל"ט) וז"ל: ואיתא בזוה"ק, כי בפורים מתקנים ע"י עונג כמו ביוה"כ ע"י עינוי ע"ש. וכמו ביוה"כ נגמר הכפרה ואמר סלחתי. והוא ע"י תשובה במ' יום שעל זה נתקן ימי אלול לתשובה מיראה, וכמו כן בחדש אדר מאהבה ושמחה זוכין לתשובה וע"י שנתקן העשי' לכן המצוה במשתה ושמחה. עכ"ל.

הרי לנו כי חודש אדר מקביל לחודש אלול, אולם בספרים הקדושים מובא על מעלת חודש אלול כי הקב"ה קרוב באותם ימים לברואיו, בבחינת מלך היוצא מארמון מלכותו אל העם שבשדות. אולם חודש אדר הוא מלשון "אלף דר", מלשון דירה. כלומר שהקב"ה מעלה אותנו לדרגה גבוהה יותר - לדור יחד עמו בארמונו.

והסיבה לכך, כי בחודש אלול עם ישראל עושים תשובה מיראה, כי קיים חשש גדול בליבם מה טומנת להם השנה הבאה ומחמת כן עושים תשובה מיראה. ובתשובה מיראה הזדונות נהפכים לזכויות ממילא עדיין נשאר לחוטא ריח רע של עבירות, ואי אפשר להכניסו לארמונו של המלך, לכן הקב"ה מאהבתו יוצא אלינו ומחבק אותנו. אולם בחודש אדר "הדור קבלוה מאהבה" (שבת פח:) עם ישראל מחמת חביבות הנס עושים תשובה מאהבה, ממילא הזדונות נהפכים לזכויות, ועשים כולנו בעלי ריח טוב של מצוות, לכן הקב"ה יכול להכניס אותנו לארמונו.

ונראה כי חילוק זה קיים לא רק בתשובה אלא גם בלימוד התורה, יש לימוד מתוך יראה ויש לימוד מתוך אהבה, כמו שאנו מבקשים בתפילה: "והאר עינינו בתורתך ... ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך" כמו כן "הוא יפתח לבנו בתורתו וישים בלבנו אהבתו ויראתו".

יש הלומד מתוך יראה, וכמו שכתב נפש החיים (שער ד' פרק ט'): "כי התורה הקדושה מעצמה תלבישהו יראת ה' על פניו, במעט זמן ויגיעה מועטת על זה. כי כך דרכה וסגולתה של התורה הקדושה, כמו שאמרו (אבות פ"ו מ"א) כל העוסק בתורה לשמה... ומלבשתו ענוה ויראה". ומבואר בדבריו שלימוד התורה מביא לידי היראה.

ומצד שני יש הלומד מתוך אהבה, כמו שכתב האדמו"ר מסוכטשוב בהקדמה לספר אגלי טל: "ומידי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורה" ואמרו, כי הלומד ומחדש ידושים ושמה ומתענג בלימודו, אין זה לימוד התורה כל כך לשמה, כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו הנאה מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה, אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו, ובאמת זה טעות מפורסם, ואדרבא כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמה ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה וכו'. עכ"ל.

ויש לומר, כי אביי היה לומד תורה מתוך אהבה ושמחה. לעומת רבא שהיה לומד תורה מתוך יראה.

וכמו שכתב בספה"ק אוהב ישראל (פר' כי תשא ד"ה עוד בפסוק ה"ל) על מימרא מסוימת שאמר אביי במסכת שבת (דף י') שמרומז בה

שבשבת קודש נשפע על כנסת ישראל כל מיני השפעות טובות, "ואי נתמלאו כל העולמות חדוה ושמחה גדולה". ומבאר שם: "ומימרא זו אמר אביי, כי שורש נשמתו של כל אדם הוא שמו, ואביי הוא מספר חדוה".

ומן הענין לציין לזה גם מה שמצינו במסכת קידושין (כ.) שאביי נעמד ואמר: "הריני כבן עזאי בשוקי טבריא". ופירש רש"י: "כי הוה בדיחא דעתיה הוי רגיל למימר הכי, הריני פתוח ומוכן להשיב לשואלי דבר תורה, כבן עזאי שהיה דר בטבריא, שהיה חריף ודרשן, ואמר כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה".

וכן מצינו בברכות (ל.): אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזייה דקא בדח טובא, אמר ליה וגילו ברעדה כתיב וכו'. ופירשו כמה מפרשים שתיבות "דקא בדח טובא" קאי על אביי [ולא על רבה]. ומשמע שאביי היה תמיד שרוי בשמחה.

והנה, הגמרא בברכות (מח.) מביאה: אביי ורבא הוו יתיבי קמיה דרבה, אמר להו רבה: למי מברכין? אמרי ליה לרחמנא ורחמנא היכא יתיב רבא אחוי לשמי טללא אביי נפק לברא אחוי כלפי שמיא אמר להו רבה תרוויכו רבנן הויתו היינו דאמרי אינשי בוצין בוצין מקטפיה ידיע. ע"כ.

ויש לפרש, כי אביי הוא בחינת תורה מתוך שמחה - תורה של חודש אדר, שבחודש זה הקב"ה מכניס אותנו לארמונו, לכן יצא החוצה והצביע כלפי שמיא, לרמז שאנו עולים אליו לשמים. לעומת זאת רבא זו תורה מתוך יראה, כבחינת חודש אלול, ואזי הקב"ה יורד אל לומד התורה, לכן נשאר במקומו והצביע כלפי מעלה.

והנה, הגמרא בשבת (ק"ח סו"ב): אמר אביי: תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה, עבידנא יומא טבא לרבנן. ופירש רש"י ז"ל: עבידנא יומא טבא לרבנן, לתלמידים, ראש ישיבה היה. וצריך עיון ולימוד מה כוונת רש"י ז"ל ומה הרגיש וממה נשמר בזה שכתב שאביי ראש ישיבה היה והוא דקדוק נכון.

והגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א בספרו מנוחת שלום (חלק י"א סימן כ"א), עמד על שאלה זו וכתב, שכיון שמבואר בש"ס שאביי היה עני שאף כסף לשינופי מבואות לא היה לו (עירובין סח.), לכן בא רש"י לומר כצד יכול היה לעשות סעודת סיום מסכת לכל תלמיד שמסיים, לכך נקט רש"י שראש ישיבה היה. והיה זה אחר התעשר, וכפי שכתב רש"י בתענית (כא.) שהיו מעשירין את ראש הישיבה.

ולפי דרכינו יש לומר, כי דרכו של אביי היה לימוד מתוך אהבה, והשתמש בדרך זו להחזיר אהבת תורה בתלמידיו, וזאת על ידי שלוקחים "צורבא מרבנן" ועושים עבורו סיום מסכת, הרי בזה מכניסים ומחדירים בו אהבת תורה.

וכמו שמסופר על הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל, שאביו היה יוצא למסע ארוך לפרנסתו, ומדי פעם - במוצאו שליח נאמן - היה שולח כסף עבורם.

בשעת צהריים, נקש שליח על הדלת. 'פגשתי את אבא ביריד גדול בקצה השני של פולין, והוא שלח לכם תבילה', סיפר השליח. בשונה מהרגיל, הפעם לא היתה זו מעטפה קטנה עם מכתב וכסף, אלא אריזת קרטון מרובעת ויפה...

בסקרנות רבה מיהרה האם לפתוח את האריזה, ועיניה נקרעו משמחה. בעלה שלח לה שמלה חדשה, שמלה שבתית יפה, כמותה לא ראתה זה זמן רב! בשנים האחרונות, מאז העסקים הסתככו, התרגלו בני המשפחה לחיות בתנאי דוחק, שמלה חדשה לאם - היתה בגדר מתרות שאין להעלות על הדעת. ועתה - אבא שלח ממקום שבתו במרחקים שמלה חדשה - אכן, זהו יום חג של ממש!

גם הילדים התרגשו בשמחת אמם. הם היו מודעים לעוני, לעובדה שבגד חדש לא חצה את מפתן דלתם זה עידן ועידנים, והמתינו לשבת הקרובה, מצפים כי בשבת הזו תתחדש אמא בשמלה החדשה. מה רבה היתה אכזבתם, כשאמא הופיעה בשבת באותו בגד מהווה וישן, שכבר נקרע לא פעם וקצוותיו משופשפות מכל עבר. "אמא, למה לא לבשת את השמלה החדשה?" - שאלו כולם במקלה.

אמא קראה ליצחק, ולחשה על אוזנו: 'אתה הגדול שלי, לכן אסביר לך: בעוד כמה חודשים, אתה עומד לסיים מסכת 'בבא קמא'. אנחנו נערוך סיום יפה בבית, ונזמין את רבניך וחבריך, את קרובי המשפחה והשכנים. אני שומרת את השמלה החדשה לאירועי החגיגי הזה, אני רוצה לחדש אותו ביום חגי ושמחתי - בעת שתסיים את מסכת 'בבא קמא'.

לימים, אחרי שהגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל הפך לראש ישיבת 'רבינו חיים ברלין' באמריקה והקים את מפעל הענקים 'אוצר מפרשי התלמוד', העיד בהתרגשות - ומפיו מובאים הדברים בספר הזכרון' עליו: 'לא זו בלבד שהוספתי שקידה על שקידתי כדי לסיים את מסכת 'בבא קמא' בהצלחה גדולה, אלא שלא מעט סיומים, אלפי סיומי מסכתות ערכתי בזכות אותה שמלה, בזכות העובדה שאמי הקריבה וויתרה על הלבשת השמלה בשבת הראשונה, והמתינה ליום הסיום. כי אז ראיתי כמה חשוב לה הלימוד שלי, המאורע הזה נחקק עמוק בלבי והותיר את חותמו לזמן רב!'